

ANALÝZA V KOVÉ, VZD LÁNOSTNÍ A MZDOVÉ STRUKTURY PRACOVNÍK KNIHOVEN V R V ROCE 2003 A 2004 A SROVNÁNÍ SE STAVEM ROKU 1998

Vít Richter – Zlata Houšková – Marta Hejhálková, Národní knihovna ČR

1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O PR ZKUMU

Knihovnictví a informa ní innost pat í k obor m, kde v souvislosti s využitím informa ních technologií dochází k zásadním prom nám obsahu profese, což je spojeno s pot ebou aktivního celoživotního vzd lávání pracovník .

V roce 1998 prob hl první rozsáhlý pr zkum kvalifika ní struktury pracovník knihoven. Výsledky tohoto pr zkumu p ísp ly k formulování princip mimoškolního vzd lávání pracovník knihoven v oblasti informa ních technologií, které bylo napl ováno zejména v rámci programu **VISK 2 - Mimoškolní vzd lávání knihovník a Programu podpory výkonu regionálních funkcí knihoven**. Výsledky byly dále využity p í p íprav katalogu prací – profese knihovník.

V období zá í a íjna 2004 byl pr zkum opakován, aby se poda ilo zjistit, jaké jsou trendy ve vývoji knihovnické profese. Od ledna 2004 vešel v platnost nový katalog prací, který definoval požadavky na knihovnickou profesi pro oblast rozpo tových a p ísp vkových organizací. K prvnímu lednu 2004 byli všichni pracovníci p sobící v této sf é e za azení do nových platových t íd. K dispozici nebyly dostate né informace o tom, zda p e azení pracovník do nových t íd prob hlo v souladu s platnými právními p edpisy a zda nová podoba katalogu prací odpovídá sou asným pot ebám. Proto se p edm tem analýzy stala p edevším situace roku 2003 a 2004. Reálný obraz personální situace v eském knihovnictví je výchozím bodem k mnoha dalším krok m ve vlastní innosti knihoven, v pln ní jejich funkcí, v koncepní práci v oboru, celoživotním vzd lávání atp.

Dotazníkem bylo obesláno celkem **1 236 knihoven**, z toho cca **780 veřejných**¹ a **456 knihoven specializovaných**². Dotazník vyplnilo a vrátilo

¹ Pro ú ely tohoto pr zkumu je pojem „ve ejná knihovna“ používán pro základní

celkem 903 knihoven, tj. **73%** z celkového množství oslovených, což je o t i sta knihoven více než v roce **1998**, kdy se pr zkumu zú astnilo **569 knihoven**. Souhrn dat obsahuje informace o více než **6500 zam stnanc** knihoven. Dotazník vyplnily všechny v tší a významné ve ejné a specializované knihovny s výjimkou jedné krajské knihovny. Vysoké návratnosti dotazník odpovídá i velmi dobrá reprezentativnost v tšiny získaných údaj .

2. V KOVÁ A VZD LANOSTNÍ SKLADBA PRACOVNÍK KNIHOVEN

2.1 V ková skladba

Dominantní v kovou skupinu tvo í pracovníci knihoven ve v ku 30 – 50 let, kterých bylo celkem 2724 (tj. 49%). Celkem 1945 zam stnanc (35%) tvo ilo druhou nejsiln jší v kovou skupinu nad 50 let; zam stnanci ve v ku 18 - 30 let byli nejmén zastoupenou v kovou skupinou s po tem 950 (17%). Oproti roku 1998 došlo k mírnému zvýšení (2%) u kategorie nejmladších zam stnanc , k poklesu o 6% u zam stnanc v kové kategorie 30 – 50 let a ke zvýšení o 5% u v kové skupiny zam stnanc nad 50 let.

Dominantní v kovou skupinou ve **ve ejných knihovnách** byli rovn ž pracovníci ve v ku 30 - 50 let, kterých bylo celkem 2051 (tj. 51%). Celkem 1327 zam stnanc (33%) tvo ilo druhou nejsiln jší v kovou skupinu (nad 50 let) a zam stnanci ve v ku 18 - 30 let byli nejmén zastoupenou v kovou skupinou s po tem 657 (16%). Oproti roku 1998 se o plných 5% zvýšila skupina zam stnanc ve v ku nad 50 let, a to na úkor mladších v kových skupin.

Mírn odlišné proporce m žeme zaznamenat ve skupin specializovaných knihoven. Zde se objemov vyrovnaly dv hlavní skupiny: mírn dominantní složkou byla v ková skupina 30–50 let (42%) a zam stnanci ve v ku nad 50 let (39%, což je o 6% více než ve ve ejných knihovnách). Nejmladší v ková skupina zam stnanc (18–30 let) byla zastoupena 18% s pozitivním trendem nár stu o 4% oproti stavu z roku 1998.

knihovny z izované nebo provozované obcí, krajem a Ministerstvem kultury R (tj. v etn Moravské zemské knihovny a Národní knihovny R, tyto knihovny jsou za azeny v kategorii „krajská knihovna“).

² Pro ú ely tohoto pr zkumu je pojem „specializovaná knihovna“ používán pro vysokoškolské, léka ské, muzejní, vojenské, školní knihovny, pro knihovny z oblasti výzkumu a jiné specializované knihovny.

V kové složení pracovník knihoven												Pom r skupin 18-30 a 50-60
Druh knihovny	18-30 let		30-40 let		40-50 let		50-60 let		60+ let		Celkem	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%		
Obec. knih.	16	8	42	21	84	43	39	20	15	8	196	0,41
MK do 5000	24	9	65	24	88	33	84	31	8	3	269	0,29
MK 5-20000	79	10	169	22	270	35	219	29	24	3	761	0,36
MK 20-100000	163	17	226	23	305	31	257	26	30	3	981	0,63
MK nad 100000	65	19	76	23	84	25	96	29	13	4	334	0,68
Krajské	310	21	273	18	369	25	422	28	120	8	1494	0,74
Ve . knih. celkem	657	16	851	21	1200	30	1117	28	210	5	4035	0,59
Úst ední specializované knihovny	52	15	46	14	77	23	125	37	37	11	337	0,42
Vysokoškolské	166	24	105	15	183	27	188	27	42	6	684	0,88
Knihovny z oblasti výzkumu, AV R	14	12	14	12	37	32	42	37	7	6	114	0,33
Léka ské	13	10	26	20	32	25	52	41	5	4	128	0,25
Muzejní	25	18	31	22	39	28	38	27	8	6	141	0,66
Vojenské	2	14	5	36	3	21	4	29	0	0	14	0,50
Školní	4	10	17	40	6	14	6	14	9	21	42	0,67
Ostatní	17	14	19	15	33	27	43	35	12	10	124	0,40
Spec. knih. celkem	293	18	263	17	410	26	498	31	120	8	1584	0,59
Celkem	950	17	1114	20	1610	29	1615	29	330	6	5619	0,59

V kovou skladbu zam stnanc knihoven, jak ji ukázaly výsledky pr - zkumu, nelze považovat za p íznivou. Zejména je nep íznivý pom r mezi zam stnanci v nejmladší sledované skupin (18 - 30 let) a skupin blízcí se v ku odchodu do d chodu (50 - 60 let), který íní v celostátním m ítku hodnotu 0,59 a je ve skupin ve ejných i specializovaných knihoven shodný. Tento pom r je v síti ve ejných knihoven nejmén p íznivý v m stských knihovnách ve m stech s po tem obyvatel do 5 tis., kde dosahuje hodnoty pouhých 0,29, a v m stských knihovnách ve m stech s po tem 5-20000 obyvatel s hodnotou 0,36. Oproti roku 1998 došlo k výraznému omlazení kádru pracovník v krajských knihovnách z pom ru 0,45 na hodnotu 0,74.

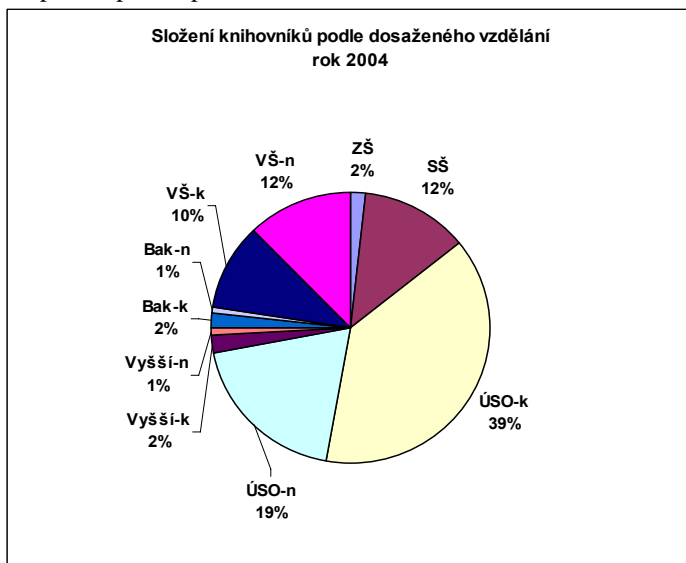
Ze skupiny specializovaných knihoven mají nep íznivý pom r mezi nejmladší a nejstarší v kovou skupinou léka ské knihovny (0,25), knihovny z oblasti výzkumu (0,33) a úst ední specializované knihovny (0,42). Pozitivní trend m žeme zaznamenat v muzejních (0,66) a zejména ve vysokoškolských knihovnách (0,88), které se již v roce 1998 pohybovaly na hodnot 0,81.

3.2 Kvalifika ní skladba pracovník knihoven

Srovnání s daty z pr zkumu z roku 1998 umož ũje sledovat v delším asovém horizontu proporce mezi odbornými pracovníky knihoven (knihovníky), technickou hospodá skými pracovníky (THP) a ostatními pracovníky. V posledních patnácti letech výrazn poklesl po et „ostatních“ pracovník , resp. poklesl po et pracovník bez kvalifikace, kte í byli v knihovnách za azeni do d lnických profesí. Zatímco podíl „ostatních“ pracovník ínil v roce 1990 18,7%, v roce 2004 to bylo již pouze 4,3%. Souasn vzrostl podíl knihovník ze 77,8% v roce 1990 na 84% v letech 2003 a 2004. Obdobn stoupl podíl THP z 3,5% v roce 1990 na 11,7% v roce 2004. Uvedené trendy signalizují, že se kvalifika ní struktura pracovník knihoven zkvalit ũje.

	Knihovníci		THP		Ostatní		Celkem	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
1990	540	77,8	24	3,5	130	18,7	694	100
1996	704	78,6	66	7,4	126	14,0	896	100
1998	836	78,3	94	8,8	137	12,8	1067	100
2003	1483	84,0	200	11,3	82	4,6	1765	100
2004	1457	84,0	203	11,7	75	4,3	1736	100

Otázku kvalifika ní skladby zodpov d lo 593 (tém 100%) z celku veřejných knihoven a 310 (tém 100%) ze souboru specializovaných knihoven. Kvalifika ní skladba byla uvedena u celkem 4049 pracovník ve ejných a u 1556 pracovník specializovaných knihoven. **V celku ve ejných knihoven** m lo nejv tší procento odborných pracovník – knihovník ukon eno **st edošolské vzd lání** knihovnického typu (st ední nebo vyšší odborné) – 43% (v r. 1998 46,5%). Druhou nej ast ji zastoupenou skupinou byli pracovníci se st edním vzd láním neknižovnického zam ení (ÚSV, ÚSO, VOŠ). Tito pracovníci tvo ili ve veřejných knihovnách podíl 35% (v r. 1998 30,6%). Vysokoškolsky vzd laných pracovník (bakalá ské a magisterské studium) bylo v získaném souboru celkem 20% (v r. 1998 18,4%), z toho 10% (v r. 1998 12,5%) s vysokou školou knihovnického a 10% (v r. 1998 5,9%) s vysokou školou neknižovnického zam ení. Celkovou kvalifika ní skladbu dopl ovali pracovníci se základním vzd láním. V souboru veřejných knihoven m žeme oproti roku 1998 zaznamenat celkový trend snižování podílu pracovník s knihovnickým vzd láním a sou asn í mírné zlepšení vzd lanostní struktury, tj. nár st podílu pracovník s vysokoškolským vzd láním a pokles podílu pracovník se základním vzd láním.

U specializovaných knihoven byla kvalifika ní skladba odlišná, ale podstatné je, že vzájemné proporce z staly od roku 1998 tém beze zm ny. Nejvíce odborných pracovník - knihovník m lo rovn ž st edošolské

vzdání knihovnického (35%, v r. 1998 32,8%) a neknihovnického (26%, stejn jako v r. 1998) zamění. Na rozdíl od sítí ve stejných knihovnách zde však pracoval vysoký podíl pracovníků s vysokoškolským vzdáním neknihovnického typu (21%, stejn jako v r. 1998) i vyšší podíl vysokoškolsky vzdávaných knihovníků (16%, stejn jako v r. 1998). Souvisí to s oborovým zaměřením těchto knihoven, a z toho vyplývajícími nároky na oborové znalosti.

Zatím stále velmi malý podíl tvoří absolventi nových typů studia, jakými jsou vyšší odborné školy a bakalářské stupně vysokých škol. Ve skupinách ve stejných knihovnách se podíl absolventů těchto škol pohybuje do 1%, ve specializovaných knihovnách nalézají v těchto uplatnění absolventi vyšších odborných škol knihovnického zamění.

2.3 Odborní knihovnítí pracovníci s více než desetiletou praxí

Oproti roku 1998 došlo k podstatné změně v podílu pracovníků s více než desetiletou praxí. Celostátně jde průměrně o 50% pracovníků, ale mezi jednotlivými kategoriemi knihoven existují podstatné rozdíly. Zatímco v roce 1998 činil podíl knihovníků s více než desetiletou praxí v místních knihovnách a knihovnách v malých městech 80 - 100%, v roce 2004 se tento podíl pohybuje kolem 60%. V krajských a velkých městských knihovnách dosahuje podíl této skupiny 46 - 47% a oproti roku 1998 mírně stoupl (43 - 45%).

	% pracovníků pracujících 10 let
Obec. knih.	57
MK do 5000	62
MK 5-20000	62
MK 20-100000	58
MK nad 100000	47
Krajské	46
Ve stejných knihovnách celkem	53

	% pracovníků pracujících 10 let
Ústřední specializované knihovny	47
Vysokoškolské	35
Výzkum, AV R	43
Lékařské	52
Muzejní	50
Vojenské	43
Školní	19
Ostatní	53
Specializované knihovny celkem	42
Knihovny celkem	50

Ve skupinách specializovaných knihoven mají nejvyšší podíl knihovníků

s více než desetiletou praxí školní knihovny (19%), vysokoškolské knihovny (35%), knihovny z oblasti výzkumu a vojenské knihovny (43%). V ostatních kategoriích knihoven se podíl pracovníků s delší než desetiletou praxí pohybuje kolem celostátního průměru 50%. Ve skupině specializovaných knihoven lze u srovnatelných skupin zaznamenat mírný nárůst knihovníků s více než desetiletou praxí.

2.4 Zastoupení dle pohlaví

Z hlediska zastoupení podle pohlaví v knihovnách naprosto převažují ženy, muži tvoří v průměru 9% a jejich podíl se oproti roku 1998 zvýšil o 1,6%. Ve stejných knihovnách **muži tvořili v průměru 7,2% (v r. 1998 6,3%)**. Nejvyšší podíl mužů vykazaly krajské knihovny, kde jejich zastoupení dosáhlo hodnoty 12,6% (v r. 1998 11,7%). V místních a malých městských knihovnách se pohybuje podíl mužů v rozmezí 1,5 až 1,9%.

V některých typech specializovaných knihoven je feminizace dokonce nižší (muži tvořili podíl 10,4%), ale zaznamenáváme zde i výrazné posuny. Například v ústedních specializovaných knihovnách je podíl mužů 17,2% (v roce 1998 13,1%), v knihovnách z oblasti výzkumu a AV ČR naopak podíl mužů poklesl na 7% (v roce 1998 13,6%). Největší pokles podílu mužů zaznamenáváme v lékařských knihovnách: z 18,8% v roce 1998 na 3,9% v roce 2004. Zvýšení podílu mužů lze naopak zaznamenat u vysokoškolských knihoven – průměr stoupl z 8% v roce 1998 na 14,6% v roce 2004.

3. ÚROVEŇ DOVEDNOSTÍ A ZNALOSTÍ PRACOVNÍKŮ

KNIHOVEN PŘI VYUŽÍVÁNÍ POČÍTAČOVÉHO SOFTWARE

V průzkumu bylo zjištěno, jaké procento pracovníků knihoven je schopno rutinně pracovat s jednotlivými typy počítačového softwaru. Využívání **automatizovaného knihovního systému, textového a tabulkového editoru, internetu, elektronické pošty a základního operačního systému** (Windows apod.) je v knihovnách v současné době samozřejmostí. Schopnost pracovat s těmito programy má většina pracovníků knihoven a solidní úroveň dovedností se týká téměř 100% veškerého personálu. Schopnost pracovat s těmito programy byla u pracovníků v knihovnách specializovaných knihoven již v roce 1998 na velmi solidní úrovni. Mimořádně silnou dynamiku rozvoje těchto dovedností zaznamenali pracovníci ve stejných knihovněch, kde se počet kvalifikovaných pracovníků zvýšil často v rozmezí o 300 až 700%.

Podstatně nižší úroveň dovedností a schopností se projevuje zatím v oblastech práce s grafickým editorem a prezentačními programy, tvorbou databází, webových stránek a zpracování rešeršů. Zde je úroveň dovedností ve všech typech knihoven podstatně nižší a značně diferencovaná.

Schopnost využívat **grafického editoru** má v průměru kolem 30% pracovníků. Jde o schopnost spíše výbavovou a týká se omezeného počtu pracovníků. Nejdynamičtěji se jeho využívání projevuje v menších veřejných knihovnách (maximálně do 5000 obyvatel), kde se v roce 1998 grafický editor téměř nepoužíval. Počet pracovníků, kteří jsou schopni ho využívat, vzrostl o 300 až 700%.

Schopnost využívání **prezentačního programu** se týká v průměru asi 40% pracovníků, jde tedy opět spíše o výbavovou dovednost omezeného počtu pracovníků.

Využívání **editoru webových stránek** je ve všech sledovaných knihovnách nižší a je významně diferencované podle typu knihovny. V průměru ho ovládá 13 – 17% pracovníků knihoven. Schopnost pracovat s webovým editorem je tedy omezena na poměrně úzký okruh pracovníků a je zřejmě závislá na tom, zda knihovna provozuje vlastní webové stránky a kdo je za správu webových prezentací odpovědný. Nejdynamičtěji se jeho využívání projevuje v menších veřejných knihovnách (máximálně do 5000 obyvatel), kde se v roce 1998 téměř nepoužíval. Počet pracovníků, kteří jsou schopni nyní software využívat, vzrostl o 300 až 700%.

Využívání **rešerší v databázových centrech** je v jednotlivých typech knihoven opět značně diferencované. V průměru je schopno provádět rešerše 52% pracovníků, v malých veřejných knihovnách je to však pouze 23%, zatímco ve velkých veřejných a vybraném okruhu specializovaných knihoven je to až 100% pracovníků. Nejdynamičtěji se schopnost rešerší z databázových center vyvíjí ve veřejných knihovnách v maximálně do 20 000 obyvatel, kde se v roce 1998 tyto dovednosti u pracovníků téměř nevyskytovaly.

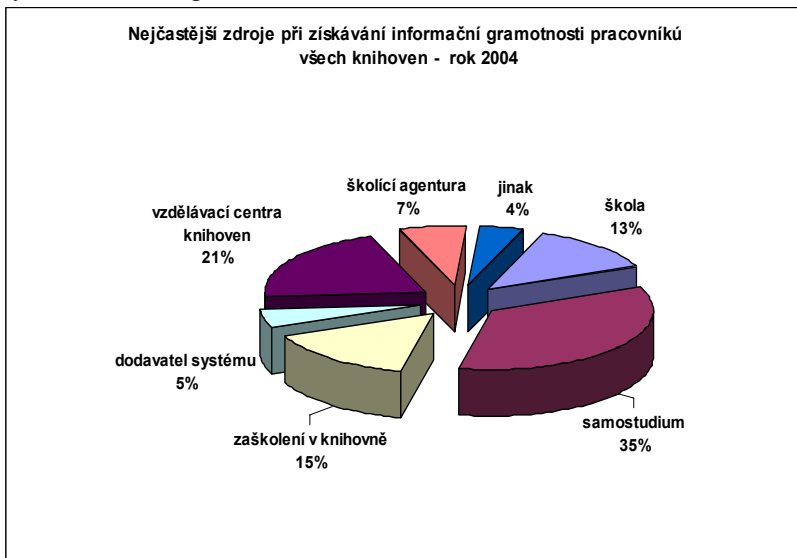
Využívání **programu pro tvorbu databází** je ve všech sledovaných knihovnách dosud relativně nízké a je opět diferencované podle typu knihovny. V průměru je ho schopno využívat 46%, tedy poměrně úzký okruh pracovníků knihoven.

Objektivní srovnání vývoje těchto dovedností pracovníků specializovaných knihoven je obtížné, protože v roce 2004 se prozkoumalo podstatně více knihoven a v jiném složení. Pro tuto kategorii knihoven obecně platí, že míra využití těchto programů a úroveň dovedností pracovníků je zhruba na stejné úrovni jako v roce 1998 nebo mírně stoupla.

4. NEJBLÍŽŠÍ ZDROJE ZÍSKÁVÁNÍ POČÍTAČOVÉ GRAMOTNOSTI

Prozkoumáním bylo zjištěno, jakým způsobem nebo prostřednictvím jaké instituce získali pracovníci knihovny kvalifikaci v oblasti počítačové gramotnosti.

V síti veřejných knihoven se nejčastěji využívaným zdrojem vzdělávání v oblasti IT stala **vzdělávací centra knihoven** (34%), následuje samostudium (25%), zaškolení v knihovně (16%) a škola (11%). Ostatní zdroje vzdělávání, jako jsou dodavatel systému a školicí agentura, mají pouze doplňkový charakter v rozmezí 3 - 6%.

V roce 1998 bylo ve všech typech knihoven jako nejčastější zdroj získání počítačové gramotnosti označováno **samostudium**. Průzkum z roku 2004 prokázal, že v této oblasti došlo k výraznému posunu, který byl ovlivněn především vznikem a provozem vzdělávacích center v krajských knihovnách. Jednoznačně dominantní zůstává samostudium ve sféře specializovaných knihoven, kde jeho průměrný podíl dosahuje 42%, následuje zaškolení v knihovně (15%), škola (14%). Podstatně menší vliv mají v této oblasti vzdělávací centra knihoven (pouze 11%). Ostatní zdroje vzdělávání (školicí agentura, dodavatel systému a jiné zprůsoy) se pohybují v rozmezí 5 - 7%.

Vzdělávací centra knihoven jsou **pro veřejné knihovny dominantním** zdrojem získání dovedností při práci s textovými editory, tabulkovými editory, prezentačními programy, databázemi, webovými stránkami, Internetem, ale i s operačními systémy.

Samostudium je **ve specializovaných knihovnách nejfrekventovanějším** způsobem získání kvalifikace ve všech oblastech práce s ICT s výjimkou automatizovaného knihovního systému. Velký význam má i ve veřejných knihovnách zejména pro práci s grafickým editorem, e-mailem a

Internetem.

Zaškolení v knihovně má v obou skupinách knihoven dominantní význam zejména pro práci s automatizovaným knihovním systémem.

Zhruba stejný význam má pro práci s automatizovaným knihovním systémem jeho **odavatel**.

Obecně lze říci, že **škola je hlavním zdrojem informací i kvalifikace v práci s IT u pracovníků specializovaných knihoven**. Významnost ji má ve veřejných knihovněch je u specializovaných knihoven škola udávána jako zdroj dovedností také v práci s textovým editorem, Internetem a operačními systémy. Pro ostatní dovednosti není význam školy u veřejných a specializovaných knihoven příliš rozdílný, lze však konstatovat, že ve veřejných knihovněch došlo od roku 1998 u tohoto zdroje vzdělávání k poklesu významu.

Podstatně menší význam pro získání kvalifikace v oblasti IT mají **školení agentury**; od roku 1998 došlo v obou skupinách knihoven k poklesu jejich významu, takže mají v současné době pouze doplňkový charakter.

4.1 Optimální způsob zajištění povědomí o gramotnosti pro pracovníky knihoven

Další otázkou pro zkoumání je názor vedoucích pracovníků knihoven na to, která instituce by měla zajišťovat vzdělávání pracovníků knihoven v oblasti povědomí o gramotnosti.

Ve veřejných knihovněch je nejvíce preferovanou institucí pro zajištění vzdělávání pracovníků v oblasti IT **krajská knihovna** (73% respondentů), následuje **pověřená knihovna** (69% respondentů) a odborná škola (50% respondentů). Podstatně menší význam je kladen na odborné firmy (36%), Národní knihovnu ČR (32%), ústřední specializované knihovny (17%) a knihovnický spolek (10%).

Názor na tuto problematiku doznal od roku 1998 výrazného posunu. V oblasti veřejných knihoven stouply nejvíce preference vzdělávacích aktivit krajských knihoven (z 38% v r. 1998 na 73% v roce 2004) a knihoven pověřených regionální funkcí (z 50% v r. 1998 na 69% v r. 2004). Nejvýrazněji poklesly preference specializovaných firem z 56% v roce 1998 na 36% v roce 2004.

Ve veřejných **specializovaných knihovněch** je nejvíce preferovanou institucí pro zajištění vzdělávání pracovníků knihoven v oblasti ICT **odborná škola** (62% respondentů). Dále jsou preference podstatně méně diferencovány: **odborná firma** (50%), Národní knihovna ČR (46%), **pověřená knihovna** (43%), ústřední specializovaná knihovna (42%) a krajská knihovna (39%). Podstatně menší význam je kladen na knihovnický spolek (15%).

I v této oblasti jsou významy oproti roku 1998. V oblasti specializovaných knihoven je význam vzdělávání pracovníků knihoven v oblasti ICT

zovaných knihoven stouply nejvíce preference vzdělávacích aktivit povolených knihoven (43% v roce 2004 proti 9% v roce 1998), krajských knihoven (39% v roce 2004 proti 19% v roce 1998) a ústedních specializovaných knihoven (42% v roce 2004 proti 35% v roce 1998). Nejvýraznější poklesly preference odborných firem: ze 70% v roce 1998 na 50% v roce 2004 a odborné školy ze 73% v roce 1998 na 62% v roce 2004.

Druh knihovny	Počet odpov.	Odborná škola	Národní knihovna	Krajská knihovna	Povol. knihovna	Úst. spec. knihovna	Knihov. Spolek	Odborná firma	Jinak
		%	%	%	%	%	%	%	%
VK celkem 1998	429	49	25	38	50	8	12	56	4
VK celkem 2004	593	50	32	73	69	17	10	36	8
Spec.celkem 1998	92	73	37	19	9	35	25	70	20
Spec.celkem 2004	319	62	46	39	43	42	15	50	18
Knihovny celkem 1998	521	53	27	34	43	13	14	58	7
Knihovny celkem 2004	912	54	37	61	60	26	12	41	11

4.2 Problémy v nabídce vzdělávacích aktivit

Jako **prioritní** problémy v nabídce vzdělávacích aktivit byly ve všech knihovnách jmenovány nejčastěji:

- absence systematické nabídky vzdělávání v místech – zejména u specializovaných knihoven
- vysoká náročnost nabízených vzdělávacích aktivit – zejména u veřejných knihoven
- absence speciální (oborové) nabídky - zejména u specializovaných knihoven
- nedostatek nabídky systematického vzdělávání – u veřejných i specializovaných knihoven
- přílišná finanční náročnost nabízených aktivit – u veřejných i specializovaných knihoven

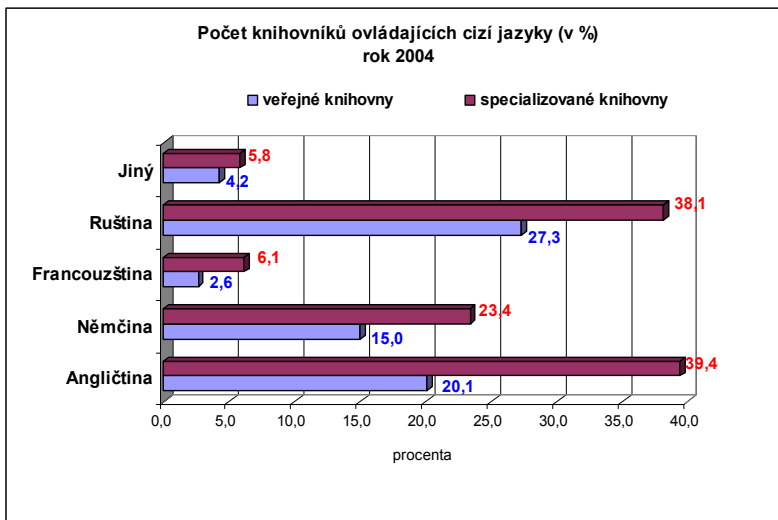
Oproti roku 1998 výrazně stoupla spokojenost s nabídkou vzdělávání. Nejvýraznější pokles deklarovaných bariér můžeme zaznamenat u **přílišné finanční náročnosti nabízených aktivit** (v roce 1998 zde razilo 61% re-

spodent , v roce 2004 pouze 26%). Skutečnost, že pracovníci knihoven v současné době nepociťují jako zásadní problém financování vzdělávání, evidentně souvisí s faktem, že v třetina vzdělávacích aktivit v oblasti ICT je poskytována bezplatně především krajskými vzdělávacími centry a je podstatně dotována z programu VÍSK 2 nebo jiných programů MK ČR, například Knihovna 21. století. K výraznému poklesu bariér došlo u **nabídky systematického vzdělávání** (v roce 1998 zdraznilo nedostatečnost 60% respondentů, v roce 2004 pouze 31%) a **oborové nabídky vzdělávání** (v roce 1998 zdraznilo 52% respondentů, v roce 2004 pouze 30%). Částečný pokles bariér můžeme také zaznamenat u **nedostatečné nabídky v místě** (v roce 1998 zdraznilo 65% respondentů, v roce 2004 pouze 45%), i když problém dostupnosti vzdělávání v místě působení knihovny je stále považován jako závažný. Do popředí se v současné době dostávají otázky **časové náročnosti nabízených aktivit** (v roce 1998 zdraznilo 42% respondentů, v roce 2004 44%). To platí zejména u veřejných knihoven a má zřejmě významnou vazbu na ochotu zaměstnavatelů uvolňovat pracovníky knihoven na vzdělávací akce.

5. JAZYKOVÉ VYBAVENÍ PRACOVNÍKŮ KNIHOVEN A JEHO HODNOCENÍ

V celku **892 knihoven** byly jazykové znalosti uvedeny za **5505 pracovníků**, tedy za 84,52% z celkového počtu pracovníků knihoven, jež se účastnily průzkumu, přičemž ve veřejných knihovnách se jedná o 84,55% a v knihovnách specializovaných o 84,41% pracovníků. Jde tedy o velmi reprezentativní údaje.

Ve veřejných knihovnách **převažovala znalost ruštiny** (1 101 pracovníků, tj. 27,27% z odpovídajících knihoven), na **druhém místě se objevuje angličtina** (811 pracovníků, tj. 20,1% z odpovídajících knihoven), na třetím místě němčina (605 pracovníků, tj. 14,99% z odpovídajících knihoven). **Obecní knihovny a knihovny v malých městech** do 5 000 obyvatel vykazují **s velkou převahou znalost ruštiny**; pouze u těchto dvou kategorií je na **druhém místě** (samozřejmě s výraznou ztrátou) **němčina** a teprve na třetím místě **angličtina**. Ve městech s 5 000–20 000 obyvateli je poprvé zaregistrována (mírně) **převaha angličtiny** nad němčinou, která pak v dalších skupinách veřejných knihoven dále vzrůstá. V městských knihovnách **ve velkých městech** (nad 100 000 obyvatel) je již znalost **angličtiny** **vyšší než znalost ruštiny**.

Nejvíce jazykových znalostí vykazují pracovníci krajských knihoven, u nichž je téměř v rovnováze znalost ruštiny (367) a angličtiny (363).

V knihovnách specializovaných jako celku již **p evládá znalost angličtiny** (578 pracovníků , tj. 39,40% z odpovídajících knihoven), **následována ruštinou** (559 pracovníků , tj. 38,10% z odpovídajících knihoven) a **n m inou** (343 pracovníků , tj. 23,38% z odpovídajících knihoven). V **úst edních specializovaných knihovnách, knihovnách muzejních a knihovnách vojenských p evažuje však mírn ě znalost ruštiny.**

Ze specializovaných knihoven vykazují **znalost angličtiny u téměř 60% pracovníků knihovny z oblasti výzkumu**, následovány poněkud méně knihovnami školními (54,8%) a vojenskými (53,8%). V uvedených dvou skupinách můžeme jít ovšem o zkrácení dané malým vzorkem. **Nejhorších výsledků dosahují ústední specializované knihovny** (29,4%), **knihovny lékařské** (36,1%) a **vysokoškolské** (39,4%). Znalost němčiny je charakteristická pro pracovníky muzejních knihoven (39,7%), následují ve srovnatelných parametrech pracovníci knihoven školních (31%) a knihoven z oblasti výzkumu a AV ČR (30,7%). Znalost ruštiny je **dominantní v knihovnách vojenských** (61,5%), školních (54,86%) a muzejních (55,6%). Znalost ruštiny však vykazují ve vysoké míře i pracovníci všech ostatních typů knihoven. **Nepochybně tu jde o korelaci s věkem pracovníků .**

Znalosti **hlavních světových jazyků** (angličtiny, němčiny, francouzštiny; znalost španělštiny se nezmíní ovlada vzhledem k tomu, že v předchozím průzkumu šlo o zcela zanedbatelné procento) vykazovalo **37,7% knihovníků**

ve ve ejných knihovnách a 68,9% knihovník ve specializovaných knihovnách.

Úroveň jazykových znalostí v knihovnách hodnotili vedoucí pracovníci na škále: optimální – dobrá – dostatečná – nevyhovující.

V sítích ve ejných knihoven byla jazyková úroveň vnímána jako **dostatečná** (43,9%), případně jako **nevyhovující** (39,1%). Za dobrou považuje situaci management 10% knihoven a za optimální 6,9%. Jako **optimální** hodnotila situaci pouze **část knihoven obecních a knihoven v městech prvních dvou skupin** (do 5000 a do 20000 obyvatel). V dalších skupinách se toto hodnocení již v obecné podobě neobjevuje. Obdobně je tomu i s hodnocením „dobrá“. Je zajímavé, že **potřeba jazykových schopností u personálu knihoven roste s velikostí aglomerace** a je takto reflektována i managementem knihoven. Oproti průzkumu z konce devadesátých let se ve ve ejných knihovnách **spokojenost managementu s jazykovou výbavou pracovníků mírně zvýšila**.

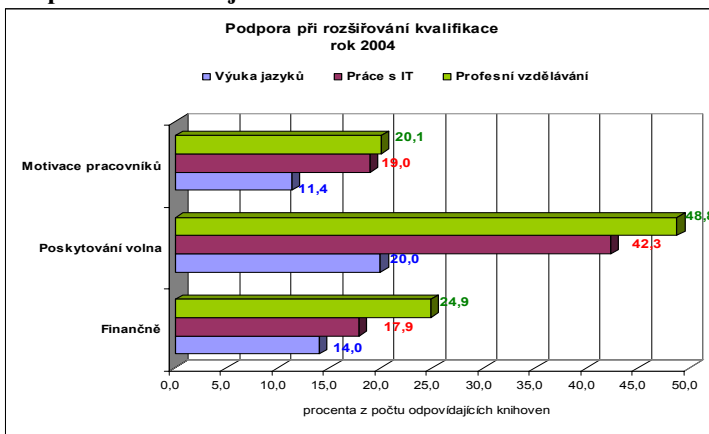
Specializované knihovny reflektují situaci poněkud lépe. Jako **dostatečná** se zdá managementu téměř polovina knihoven (49,2%), a to zejména ve vojenských (66,7%), lékařských (62,9%) a muzejních knihovnách (48,6%). **Dobrá** se jeví vedoucím pracovníkům téměř čtvrtiny knihoven (24,1%), především u středních specializovaných knihoven (33,3%). Pouze 17% vnímá situaci jako nevyhovující, z toho **nejvíce nespokojeni jsou knihovny vysokoškolské** (25,9%). Naopak v 9% knihoven se situace jeví jako **optimální – zejména managementu výzkumných knihoven (21,4%) a u středních specializovaných knihoven (16,7%)**. Ve skupině specializovaných knihoven se oproti předchozímu průzkumu **spokojenost managementu s jazykovou výbavou personálu mírně snížila**.

Je samozřejmé třeba brát v potaz vysokou míru subjektivity hodnocení úrovně jazykových znalostí. Je například otázka, jak byl chápán pojem „aktivní“ znalosti jazyka, nakoľik hrála roli snaha interpretovat situaci knihovny lépe apod. Přesvědčivě pozitivní výsledky průzkumu nemůžeme být se situací v oblasti jazykové výbavy pracovníků knihoven spokojeni. Znalost minimálně jednoho světového jazyka, především angličtiny, by měla být absolutním minimem ve všech knihovnách; ve většině knihoven by měla být standardem znalost dvou světových jazyků.

6. PODPORA P I ROZŠÍ OVÁNÍ KVALIFIKACE V OBLASTI JAZYKOVÉHO VYBAVENÍ, PRÁCE S INFORMA NÍMI TECHNOLOGIEMI A PROFESNÍHO VZD LÁVÁNÍ

Dalším tématem pr zkumu bylo zjišt ní zp sobu podpory pracovník ze strany zam stnavatele p i vzd lávání v oblasti výuky jazyk , práce s IT a p i profesním vzd lávání. Jako základní formy podpory byly vymezeny: finan ní podpora, poskytování volna a motivace pracovník .

Srovnáme-li formy podpory v oblastech jazykového vzd lávání, vzd lávání v oblasti IT a vzd lávání profesního, m žeme konstatovat, že **ve ve- ejných knihovnách mají nejv tší podporu vzd lávání aktivity profesní** (oborové, profilové). V celém souboru 47,7% zam stnavatel poskytuje k tomuto vzd lávání volno, 22,9% je podporuje finan n a 19,1% k tomuto vzd lávání své pracovníky motivuje. **Podpora vzd lávání v oblasti IT probíhá velmi podobn** : ve 44,9% knihoven je poskytováno volno, v 16,7% je poskytována finan ní podpora (v souvislosti s možností bezplatného vzd lávání v rámci programu VISK 2 v této oblasti jde o pom rn vysoké íslo), v 17,9% probíhá podpora na úrovni motivace. **Jazykové vzd lávání ve ve- ejných knihovnách p íliš velkou podporu nemá**; pouze 15,2% knihoven poskytuje volno k tomuto typu vzd lávání; finan ní podporu 10% knihoven a motivaci k dalšímu rozvoji jazykových schopností dostávají pracovníci pouze 9,1% ve- ejných knihoven. **Malá podpora jazykového vzd lávání ve ve- ejných knihovnách je vzhledem k sou asnému stavu znalostí pom rn zarážející.**

Zna né **rozdíly** v podpo e jsou ovšem **mezi jednotlivými typy knihoven**. M stské knihovny velkých m st (nad 100000 obyvatel) stoprocentn podporují profesní vzd lávání i vzd lávání v oblasti IT formou poskytování volna; krajské knihovny v 85,7% p ípad atp. Dá se konstatovat, že **p ímo**

Úmrtí s velikostí sídla roste podpora vzdělávání v knihovnách. Zšetření ovšem vyplývá, že nejmenší podpora jakéhokoli vzdělávání je v knihovnách malých měst (do 5000 obyvatel), a to významně menší než v knihovnách obecních. Lze však odvodit, že odpovídá z obecních knihoven (183 z celkového počtu cca 5000 obecních knihoven) se týkají především neaktivnějších obcí, kde je podpora knihoven ve všech směrech nadstandardní.

Specializované knihovny rovněž nejvíce podporují profesní vzdělávání, a to také poskytováním volného času (50,8%) a mírně výraznějším finančním (28,5%) i motivací (21,9%) podporou. Podpora vzdělávání v oblasti IT je mírně nižší (37,6% knihoven poskytuje volno, 20,1% podporuje studium finančně a v 21% knihoven jsou pracovníci ke studiu motivováni). Na jazykové vzdělávání poskytuje volno 28,8% zaměstnavatelů a finančně je podporuje pětina knihoven (21%).

Jazykové vzdělávání je nejvíce podporováno v knihovnách z oblasti výzkumu a AV ČR (66,7% poskytuje studijní volno, 50% poskytuje finanční). Studijního volna k prohlubování dovedností v práci s IT poskytují nejvíce ústední specializované knihovny (83,30%), finančně však toto studium ze všech specializovaných knihoven podporují nejvíce knihovny z oblasti výzkumu a AV ČR (31%). Profesní vzdělávání je stoprocentně podporováno poskytováním studijního volna v ústedních specializovaných knihovnách a vysokou podporu má rovněž v knihovnách z oblasti výzkumu a AV ČR (61,9%). Finanční podpora je nejvyšší v knihovnách školních (37,9%), ústedních specializovaných knihovnách a knihovnách z oblasti výzkumu a AV ČR (33,3%) a dalších specializovaných knihovnách (32,4%).

Zjištěné skutečnosti odpovídají stavu zjištěnému v předchozím průzkumu. Lze tedy konstatovat, že trend podpory vzdělávání se v jednotlivých typech knihoven mění jen velmi málo. Podpora trvalého vzdělávání ve všech těchto okruzích by se měla v nadcházejících letech významně zlepšit. Se vstupem do Evropské unie budou rovněž zejména požadavky na jazykové kompetence. Tomu by měla odpovídat podpora zaměstnavatelů.

7. PRIORITY VE VZDĚLÁVÁNÍ PRACOVNÍKŮ KNIHOVEN

V průzkumu byla položena otázka důležitosti témat vzdělávání v nejbližším období. Formulována byla pro tyto oblasti: základní knihovnické činnosti, management a práce s informačními technologiemi (IT). Vyhodnocením odpovědí bylo získáno pořadí témat, na něž by se měla zaměřit další vzdělávání v knihovnách.

Témata	Po adí	
	Ve ejné	Specializované
Výp j ní služby a systémy	1	6
Jmenná katalogizace v etn AACR2, MARC 21	2	2
Vzd lávací funkce knihoven	3	11
Práce s databázemi - tvorba, vyhledávání, řešerše	4	1
Informa ní výchova uživatel , práce s IT	5	7
Referen ní a informa ní služby	6	4
Vývoj ízení sbírek (knihovní fond a el. zdroje)	7	3
Služby speciálních skupinám uživatel	8	19
Mez knihovní výp j ní služby a dodávání dokumen- t	9	8
Organizace fondu	10	12
Literatura (teorie, d jiny)	11	20
Knížní kultura	12	15
tená ství	13	18
Marketing služeb	14	13
Komunitní role knihoven	15	17
Ochrana fondu	16	10
V cná katalogizace, Konspektus	17	5
Authority	18	14
Katalogizace speciálních dokument	19	9
Jiné	20	21
Správa tezaur	21	16

7.1 Základní knihovnické innosti

Tématickou prioritou vzd lávání z nabízených okruh se u **ve ejných knihoven** staly **výp j ní systémy a služby** (v r. 1998 na míst 6.), následovány velmi t sn problematikou **jmenné katalogizace** (AACR, MARC 21...). Na t etím míst se ocitla problematika **vzd lávací funkce knihoven** (v p edchozím pr zkumu na míst 14.(!)), na tvrtém **práce s databázemi** (tvorba, vyhledávání, řešerše – v r. 1998 na 1. míst). Pátou pí ku obsadilo stejn jako v p edchozím pr zkumu téma **informa ní výchovy uživatel a práce s IT**; v t sném záv su se na 6. míst ocitly referen ní a informa ní služby (v r. 1998 - 3. místo).

Specializované knihovny za prioritní oblast vzd lávání považují **práci s databázemi** (tvorba, vyhledávání, řešerše – v r. 1998 na 5. míst), násled-

duje **jmenná katalogizace** (AACR, MARC 21...), na t etím míst je **vývoj ízení sbírek** (knihovní fond a elektronické zdroje). Zde nepochybn sehrál svou roli velký počet respondentů z muzejních knihoven; obdobné téma bylo v předchozím průzkumu na místě 8. tvrdé místo zaujala jako v předchozím průzkumu problematika **referenčních a informačních služeb** a páté místo v **cná katalogizace** (v etn metody Konspektu – v r. 1998 místo 10.). Zajímavý je pokles zájmu o získávání kompetencí v oblasti výchovy uživatelů k práci s IT a Internetem – z 2. místa v r. 1998 na místo 7. V předchozím průzkumu prioritizovaná oblast výpůjčních služeb a systémů klesla z 1. místa v r. 1998 na místo 6.

Stabilní zájem velkého počtu knihoven o vzdělávání v oblasti katalogizace svědčí mimo jiné o tom, že u nás stále není dostatečně využíván potenciál technologií, jež jsou k dispozici, a že otázka efektivit, na kterých knihovnických činnostech není zřejmě stále ještě na pořadu dne.

Obecně lze také usuzovat, že veřejné knihovny požadují více vzdělávací orientovanou problematiku služeb uživatelům.

7.2 Management

V oblasti **managementu** se vybírala pouze tři témata. Priority se proti výsledkům z r. 1998 výrazně nezměnily.

Ve veřejných knihovnách: první místo zaujala **příprava projektů a žádostí o dotace** (v předchozím výzkumu 2. místo), na druhém místě je **kooperace knihoven** (v r. 1998 místo 1.), 3. místo: **komunikace v organizaci** (v r. 1998 místo 4.). Na 4. místě je analýza cílů a procesů v instituci, rozhodování (v roce 1998 – 3. místo). Lze konstatovat, že **priority vzdělávání v této oblasti jsou ve veřejných knihovnách vzácně stabilní.**

Specializované knihovny: prioritou stejně jako v předchozím výzkumu zůstává **příprava projektů a žádostí o dotace**. Na 2. místo se posunula **kooperace knihoven**. Poměrně výrazná změna oproti 4. místu v předchozím průzkumu je pozitivním signálem zájmu specializovaných knihoven o spolupráci. Na 3. místě je problematika **analýzy cílů a procesů v instituci a rozhodování** (v roce 1998 místo 5.). U **specializovaných knihoven se v oblasti managementu priority vzdělávání změny výrazněji.**

7.3 Informační technologie

I v této oblasti měli respondenti označit 3 priority.

Ve veřejných knihovnách je prioritou stále **automatizovaný knihovní systém, následovaný vyhledávacími nástroji a informačními zdroji na Internetu**. V těchto dvou parametrech zůstávají priority podobné předchozímu – zejména pokud jde o AKS - po letech stejné. Na třetí místo se dostala

tvorba a správa webových stránek, která v předchozím průzkumu skončila až na místě 7. Tento fakt koresponduje s rychlým rozvojem webových prezentací ve veřejných knihovnách v posledních letech.

Témata	Po adí	
	Veřejné	Specializované
Analýza cílů a procesů v instituci, rozhodování	4	3
Strategie a řízení procesu změny	8	7
Fundraising, ekonomika podniku	7	9
Řízení projektů a žádosti o dotace	1	1
Kooperace knihoven	2	2
Komunikace v organizaci	3	4
Týmová spolupráce	6	6
Public Relations	5	5
Personální management	9	8
Jiné	10	10

Specializované knihovny mají priority témat identické, tj. **vyhledávací nástroje a informační zdroje na Internetu a automatizovaný knihovní systém**; je pouze opačné pořadí. Na stejné místo se dostala **digitalizace**, která v předchozím průzkumu zaujala až 6. příčku, čímž se v této oblasti nejvíce liší odpovědi obou kategorií. Práce systémového knihovníka se v předchozím 3. místě (1998) posunula na místo 4.

Potřebný je vzrůstající zájem o problematiku digitalizace ve specializovaných knihovnách. Veřejné knihovny dosud považují tuto oblast za poměrně nezajímavou (7. místo).

Témata	Po adí	
	Veřejné	Specializované
Textové editory	5	6
Tabulkové procesory	6	7
Tvorba a správa webových stránek	3	5
Vyhledávací nástroje a inform. zdroje na internetu	2	1
Digitalizace	7	3
Automatizovaný knihovnícký systém	1	2
Práce systémového knihovníka	4	4
Základy hardware	8	8
Jiné	9	9

8. PLATOVÉ PODMÍNKY PRACOVNÍKŮ KNIHOVEN V ROCE 2003 A 2004

8.1 Mzdové náklady na činnost knihoven v roce 2003 a 2004

V otázce č. 16 byly zjištěny celkové náklady na hrubé platy pracovníků zajišťujících činnost knihovny (bez OON a odvodů na pojištění) za 1. pololetí let 2003 a 2004 a jejich nárůst i pokles.

Na otázku odpovídalo celkem 791 knihoven, z toho 546 veřejných a 245 specializovaných. Většina knihoven uvedla zvýšenou částku na platy v 1. pololetí 2004 proti předchozímu roku, avšak téměř čtvrtina uvedla snížení celkové částky na platy – téměř 22% ve veřejných a 16,7% specializovaných knihoven. Celkový vykázaný objem navýšení mzdových prostředků činil 9%. Celkový objem mzdových prostředků na 1. pololetí:

Rok 2003	Rok 2004	Navýšení%
438 729 021 K	478 403 464 K	109,043

Ve veřejných knihovněch: knihovny v městech nad 100 000 uvedly ve dvou případech zvýšení a ve dvou snížení mzdových nákladů. Vzhledem k malému vzorku by bylo třeba zkoumat konkrétní příčiny v jednotlivých institucích. Obecnější trendy lze odvodit **u obecních knihoven, kde k poklesu mzdových nákladů, v případě jejich stagnaci, došlo ve 28,6% případů, v knihovněch v malých městech v 26,35% případů.** Naopak situace knihoven ve městech 20000 – 100000 a v krajských knihovněch se jeví **příznivě** (téměř ve všech knihovněch došlo ke zvýšení mzdových nákladů).

Specializované knihovny: nejhorší se jeví situace lékařských knihoven, kde se mzdové náklady snížily (v 1 případě nezmenšily) téměř v polovině knihoven, a knihoven z oblasti výzkumu a AV ČR, kde se tato situace týká 26,5% knihoven. V lékařských knihovněch bylo souasně zvýšení částky v souhrnu zcela nepatrné: 164 695,- Kč na 29 knihoven, tedy v průměru 5680,- Kč na knihovnu za půl roku. **Prakticky tedy lze říci, že v lékařských knihovněch se platové poměry nezmenšily, resp. vzhledem k inflaci dokonce zhoršily.**

Zvýšeny byly mzdové náklady ve všech ústředních specializovaných knihovněch a téměř všech muzejních knihovněch. Malé vzorky školních, vojenských a ostatních knihoven nedovolují činit zásadní závěry.

Druh knihovny	Počet kn.	Vyšší částka	Nižší částka	Stejná částka
Obec. knih.	161	115	37	9
MK do 5000	167	123	40	4
MK 5-20000	154	121	32	1
MK 20-100000	46	43	3	0
MK nad 100000	4	2	2	0
Krajské knihovny	14	12	1	1
Veřejné knihovny	546	416	115	15
Ústední specializované knihovny	5	5	0	0
Vysokoškolské	56	45	7	4
AVR	34	25	2	7
Lékařské	51	29	21	1
Muzejní	52	50	2	0
Vojenské	2	1	1	0
Školní	23	19	1	3
Ostatní	22	14	7	1
Specializované knihovny	245	188	41	16
Celkem	791	604	156	31

8.2 Změny celkových platů pracovníků knihoven v roce 2003 a 2004

Vedoucí/ editelé knihoven měli zodpovědět otázku: **Kolika pracovníků se v roce 2004 změnil celkový plat oproti roku 2003?** Vzhledem k termínu distribuce dotazníků (září 2004) měli porovnat stav za první pololetí let 2003 a 2004.

Otázku zodpověděl celkem 787 knihoven, z toho 525 veřejných a 262 specializovaných. Podle odpovědí se 4345 (tj. **84%**) zaměstnanců veřejných knihoven plat v roce 2004 v porovnání s rokem 2003 **zvýšil**, 581 (11%) **snížil** a 226 (4%) **nezměnil**. Ve specializovaných knihovnách vzrostl plat 1195 pracovníků (74%), snížil se 255 pracovníků (16%) a nezměnil se 157 (10%) pracovníků.

Z veřejných knihoven se nárůst platů týkal nejvíce pracovníků knihoven v městech do 5000 obyvatel (94%); v této kategorii se také plat snížil i nezměnil nejmenšímu počtu pracovníků (shodně 3%). Druhou kategorií knihoven, kde pozitivní úprava platů ovlivnila téměř všechny pracovníky, byly knihovny ve městech s 20–100 000 obyvatel. 90% pracovníků plat vzrostl, pouze 8% se snížil a u 3% pracovníků zůstal nezměněn. Naopak **nejproblematickejší situace** nastala v knihovnách v městech

nad 100 000 obyvatel, kde se plat zvýšil pouze 64 % pracovník , snížil se 29% (tedy téměř stejně zaměstnanc). Nezmenšil se u 7% zaměstnanců těchto knihoven. V ostatních kategoriích ve veřejných knihoven se zvýšení platu pohybovalo mezi 72% (obecní knihovny) až 84% (krajské knihovny) pracovník , snížení platu mezi 10–13% pracovník a stabilní plat se udržel v rozmezí 2% (krajské knihovny) až 14% (obecní knihovny) pracovník .

Ve specializovaných knihovnách se platová úprava nejvýhodněji promítla ve školních knihovnách (je třeba mít ovšem na paměti, že jde o relativně malý vzorek respondentů!). Zvýšení platu se zde týkalo 85% pracovník , snížení 9%. Obdobně v knihovnách vysokoškolských byl plat zvýšen 84% pracovník a snížen jen 6% pracovník . Nejhorší situace se jeví v knihovnách kategorie „Ostatní“, kde plat vzrostl pouze 45% pracovník a snížen byl 42% pracovník . O mnoho lépe nedopadly ani knihovny vojenské – nárůst platu u 50% pracovník , snížení platu u 25% pracovník . **Těmi nejhoršími postiženou kategorií jsou knihovny lékárenské, kde se plat zvedl pouze 65% pracovník a ke snížení došlo u 26% pracovník .** Zejména výsledky lékárenských knihoven jsou v této otázce alarmující. Zatímco u vojenských knihoven jde o vzorek poměrně velmi malý, knihovny lékárenské jsou zastoupeny velmi reprezentativně. I v souvislosti s výsledky předchozí otázky lze konstatovat, že platová úprava dopadla pro jejich pracovníky špatně. Téměř shodná situace je ve zbývajících specializovaných knihovnách. Zvýšení platu se týkalo 71–78% pracovník a snížení platu 16–17% pracovník . Plat zůstal nezmenšil se v rozmezí 5–10% pracovník .

8.3 Zastoupení pracovník knihoven do platových tříd a průměrné platy v letech 2003 a 2004

V požadované struktuře vyplnily údaje zhruba dvě třetiny z celkového počtu knihoven, jež se prozkoumaly. Data nebyla zjištěna z knihoven, kde jsou uplatňovány jiné mzdové předpisy a třídy (především vysokoškolské, ale i další knihovny). Předpokládalo se dále, že nebudou poskytnuta data u knihoven s jedním pracovníkem (byť u knihoven tato data poskytla). Chybí data knihoven, kde mají instituce, například jejich zřizovatel, pochybnosti o tom, zda mohou tyto údaje poskytnout atd. Ze stejných důvodů některé knihovny neuvěděly údaje v nejvyšších třídách, kde se vyskytuje například pouze 1 pracovník. I přes všechna tato omezení a redukce jde o reprezentativní pohled ve většině kategorií. Kromě vysokoškolských knihoven nelze za plně reprezentativní považovat kategorii knihoven vojenských a školních, poměrně málo reprezentativní je kategorie „Ostatní“.

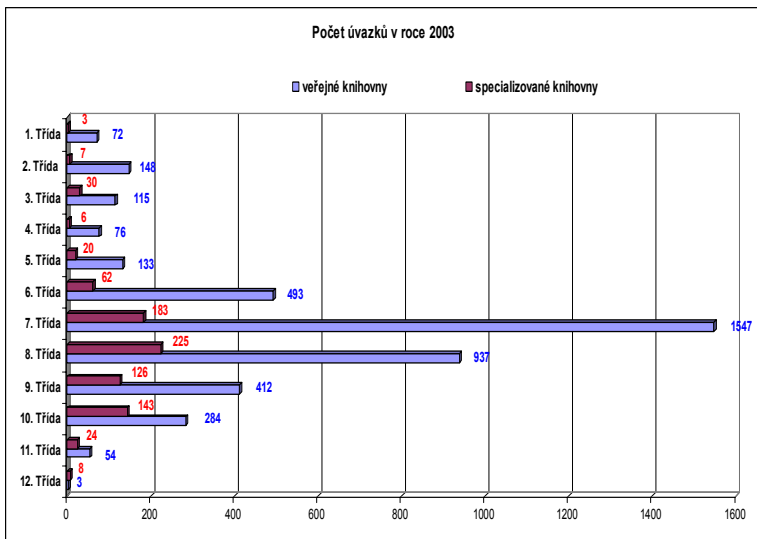
Údaje byly poskytnuty o **4276 pracovních ve veřejných knihovněch** a **836 pracovních specializovaných knihovněch**

8.4 Zařazení pracovníků knihovněch v roce 2003 do dvanácti platových tříd

V otázce 18 byly sledovány tyto údaje za první polovinu roku 2003: **počet pracovníků** ve 12 třídách, **průměrného měsíčního tarifního platu** podle třídy a **průměrného celkového měsíčního platu** podle jednotlivých tříd, **Příloha graf 56-58**. Platové podmínky byly sledovány ve třídách 1 až 12, nebyly uváděny průměrné platy za knihovnu jako celek. Ty nelze z průměrných údajů zpětně zkonstruovat. Průměrná výše platu je uváděna vždy bez eventuálních ostatních osobních nákladů (dohody o provedení práce, o pracovních podmínkách atp.).

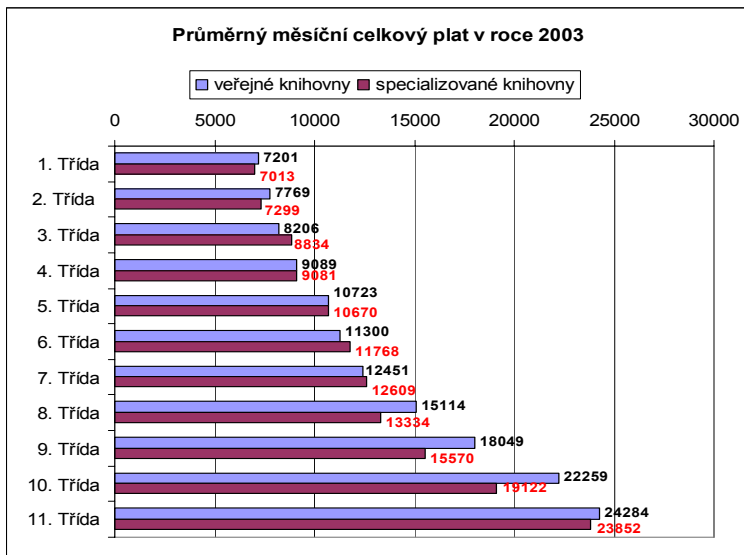
Ve veřejných knihovněch bylo v roce 2003 nejvíce pracovníků zařazeno ve třídě 7 (stejně jako v roce 1998): **1547** pracovníků z celkového počtu 4276. **Ve třídě 8** bylo zařazeno **938** pracovníků a **ve třídě 6** celkem **493** pracovníků. Významnou z hlediska četnosti zařazení byla u pracovníků ve veřejných knihovněch ještě **třída 9** s počtem **412** pracovníků, případně **třída 10** s počtem **284** pracovníků. Tato třída se ovšem už téměř výlučně týkala krajských knihovněch, několik desítek pracovníků třídy 10 se vyskytlo také ve velkých městských knihovněch. Pouze 7 pracovníků mělo třídu 10 v knihovněch v sídlech pod 20000 obyvatel. Z tříd nižších než 6 bylo nejvíce pracovníků zařazeno ve třídě 2, a to celkem 149.

Specializované knihovny: Z počtu 836 pracovníků je nejčetnější třída 8 (225 pracovníků), následuje třída 7 (183 pracovníků), třída 10 (143 pracovníků), třída 9 (126 pracovníků) a třída 6 (62 pracovníků). Počet pracovníků v ostatních třídách je zcela zanedbatelný. Uvedena nejsou data o vysokoškolských knihovněch, zanedbatelné jsou údaje o vojenských knihovněch (3 pracovníci) a školních knihovněch (15 pracovníků). S rezervou je nutné brát rovněž data knihovněch kategorie „Ostatní“, kde může jít o typy, v nichž případně o vyjádření zcela jiné úrovně tříd. Údaje o ostatních specializovaných knihovněch jsou reprezentativní.

Procentní podíl obsazení platových tříd podle typu funkčních míst

	Veřejné knihovny	Specializované knihovny	Knihovny celkem
	%	%	%
1. Třída	1,41	0,07	1,47
2. Třída	2,90	0,13	3,04
3. Třída	2,24	0,58	2,82
4. Třída	1,49	0,11	1,61
5. Třída	2,61	0,39	3,00
6. Třída	9,64	1,20	10,85
7. Třída	30,26	3,58	33,84
8. Třída	18,34	4,39	22,73
9. Třída	8,07	2,47	10,53
10. Třída	5,56	2,80	8,37
11. Třída	1,06	0,47	1,54
12. Třída	0,06	0,16	0,22
Celkem	83,65	16,36	100,00

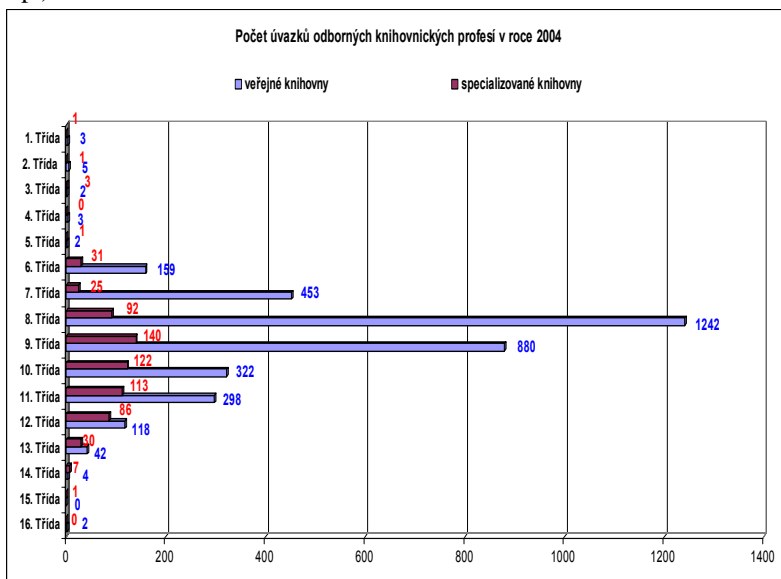
8.5 Za azení pracovník knihoven v roce 2004 podle nového katalogu prací do šestnácti platových t íd

Za první polovinu roku 2004 byly sledovány: **po ty pracovních úvazk v 16 t ídách, dále pr m rné m sí ní tarifní platy a pr m rné celkové m sí ní platy** podle jednotlivých t íd. Všechny údaje byly sledovány odd - len podle za azení pracovník knihoven v kategoriích **odborných knihovnických profesí** (stupnice platových tarif uvedených **v p íloze . 2** k na ízení vlády . 330/2003 o platových pom rech zam stnanc ve ve ejných službách a správ) a **ostatních profesí** (stupnice platových tarif uvedených **v p íloze . 1** k na ízení vlády . 330/2003 o platových pom rech zam stnanc ve ve ejných službách a správ). **Zvlášt** pak byla sledována skupina pracovník **za azených jako ú edníci správního ú adu nebo ú edníci územn samosprávného celku**, kterým p ísluší platový tarif podle stupnice platových tarif uvedené **v p íloze . 4** k na ízení vlády . 330/2003 o platových pom rech zam stnanc ve ve ejných službách a správ .

Za azení knihovník

Platové podmínky byly sledovány ve t ídách 1 až 16, nebyly uvád ny pr m rné platy za knihovnu jako celek. Ty op t nelze z pr m rných údaj zp tn zkonstruovat. Pr m rná výše platu je uvád na vždy bez eventuálních ostatních osobních náklad (dohody o provedení práce, o pracovní innosti

atp.).

Ve veřejných knihovnách bylo v roce 2004 nejvíce odborných knihovníků zařazených do 8. třídy. Posun o třídu výše oproti předchozím letům ovšem nelze považovat za žádný znatelný úspěch knihovnické profese; jde především pouze o rozložení pracovníků do širšího spektra tříd. Nejde tedy o žádné zlepšení celkové situace. Do třídy 8 bylo zařazeno 1242,1 odborných knihovníků z celkového počtu 3535. Ve třídě 9 bylo zařazeno 880 odborných knihovníků a ve třídě 7 celkem 453 odborní knihovníci. Významnou z hlediska četnosti zařazení byla u pracovníků ve veřejných knihovnách ještě třída 10 s počtem 322 odborní knihovníci, třída 11 s počtem 298 odborných knihovníků, třída 6: 159 odborných knihovníků a třída 12: 118 odborných knihovníků. Tato třída se ovšem už téměř výhradně týkala krajských knihoven a množství knihoven městských. 42 specializovaných knihovníků, téměř výhradně z kategorie krajských knihoven, bylo zařazeno do třídy 13. Ostatní třídy jsou zastoupeny ojedinelé. Přestože pro odborné knihovnické profese je katalog prací stanoven až od třídy 6, cca 15 specializovaných knihovníků bylo zařazeno do tříd nižších, a to od třídy 1. Týká se obecních knihoven a prvních tří kategorií městských knihoven. Tato zařazení nemohou být v souladu s katalogem prací, a tedy ani v souladu s příslušnou legislativou. Na druhé straně nesprávné zařazení relativně malého počtu pracovníků do těchto tříd (srovnej se zařazením do obdob-

ných t íd v roce 2003!) sv d í o tom, že **zm na mzdové soustavy** mimo jiné významn **p isp la k sjednocení v oblasti za azování specializovaných knihovník** do srovnatelných platových t íd.

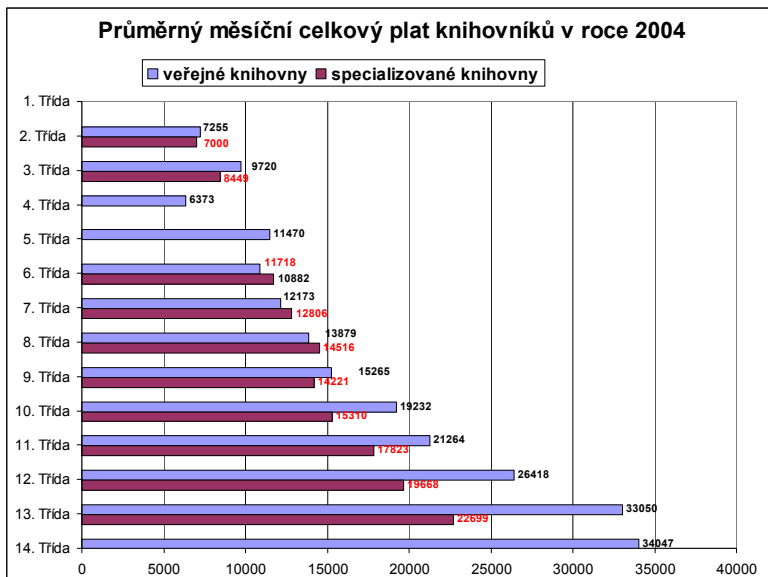
Specializované knihovny: Z po tu 653 specializovaných knihovník je nej etn jší t ída **9 (141** odborných knihovník), následuje t ída **10 (123** odborní knihovníci) a t ída **11 (113** odborných knihovník), t ída **12 (86** odborných knihovník) a t ídy **6 a 13 (31 a 30** odborných knihovník). Po et pracovník v ostatních t ídách je zcela zanedbatelný. Také ve specializovaných knihovnách bylo 6 odborných knihovník za azeno ve t ídách 1 – 5, tedy v rozporu s legislativními normami. Ve specializovaných knihovnách jako celku lze konstatovat **zlepšení situace v za azení odborných knihovník** **oproti roku 2003.**

	Ve ejné knihovny	Specializované knihovny	Knihovny celkem
	%	%	%
1. T ída	0,08	0,02	0,10
2. T ída	0,12	0,02	0,14
3. T ída	0,04	0,06	0,10
4. T ída	0,08	0,00	0,08
5. T ída	0,05	0,02	0,08
6. T ída	3,80	0,73	4,53
7. T ída	10,81	0,61	11,42
8. T ída	29,66	2,19	31,84
9. T ída	21,00	3,35	24,35
10. T ída	7,68	2,92	10,60
11. T ída	7,11	2,70	9,81
12. T ída	2,83	2,06	4,89
13. T ída	1,00	0,72	1,72
14. T ída	0,10	0,17	0,26
15. T ída	0,00	0,02	0,02
16. T ída	0,05	0,00	0,05
Celkem	84,40	15,59	100,00

Nejsou ovšem op t uvedena data o vysokoškolských knihovnách, nedostate n reprezentativní jsou údaje o vojenských knihovnách (5 pracovník) a školních knihovnách (16 pracovník). Platí op t, že

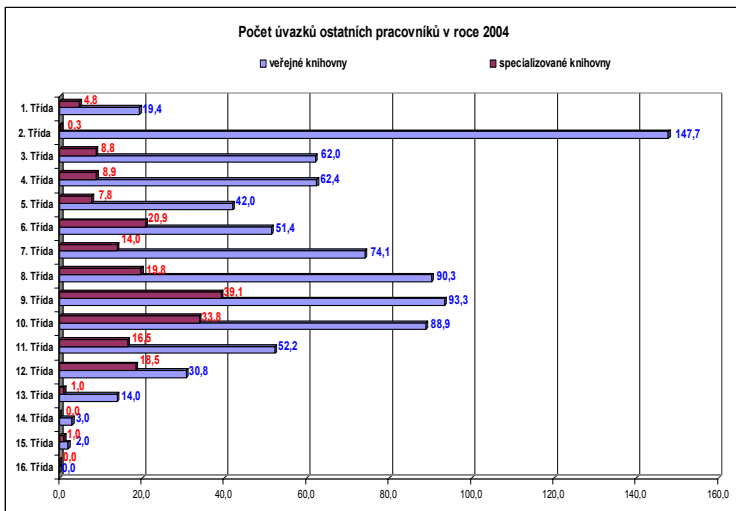
s rezervou je nutné brát data knihoven kategorie „Ostatní“, kde m ž e jít v n kterých p ípadech o vyjád ení odlišných t íd. Údaje o ostatních specializovaných knihovnách jsou reprezentativní.

Procentní podíl obsazení platových t íd podle po tu funk ních míst

Za azení ostatních pracovník

Ostatní pracovníci (neknihovnické profese – celkem 834,4) byli v knihovnách v roce 2004 za azení takto:

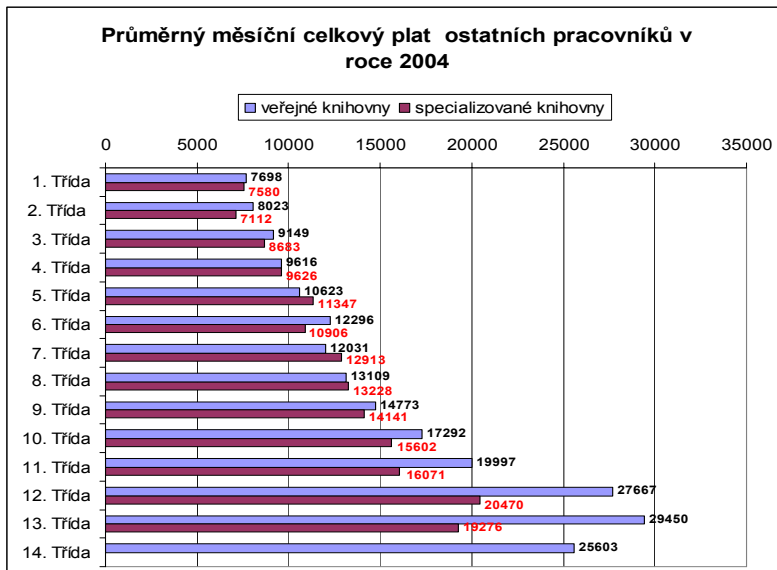
Procentní podíl obsazení platových tříd podle typu funkčních míst

	Veřejné knihovny	Specializované knihovny	Knihovny celkem
	%	%	%
1. Třída	1,88	0,46	2,34
2. Třída	14,36	0,02	14,39
3. Třída	6,03	0,86	6,89
4. Třída	6,06	0,87	6,93
5. Třída	4,08	0,75	4,84
6. Třída	4,99	2,03	7,03
7. Třída	7,20	1,36	8,57
8. Třída	8,78	1,92	10,70
9. Třída	9,08	3,81	12,88
10. Třída	8,64	3,29	11,93
11. Třída	5,07	1,60	6,68
12. Třída	2,99	1,80	4,79
13. Třída	1,36	0,10	1,46
14. Třída	0,29	0,00	0,29
15. Třída	0,19	0,10	0,29
16. Třída	0,00	0,00	0,00
Celkem	81,03	18,96	100,00

Za reprezentativní lze považovat údaje z knihoven ve stejných, ústředních specializovaných, lékařských a knihoven z oblasti výzkumu a AV R, včetně i knihoven kategorie „Ostatní“. Nejsou uvedena data z vysokoškolských a vojenských knihoven, zanedbatelné jsou po tyto uváděné u muzejních knihoven, nedostatečně reprezentativní jsou data školních knihoven. Platí opět, že s určitou rezervou je nutné brát data knihoven kategorie „Ostatní“, kde může jít v některých případech o výjádření odlišných typů.

Největší typickou charakteristikou pro neknižovnické profese je ve stejných knihovnách typická, v pořadí dle četnosti následují typy 9, 8, 10, 7, 4, 3, 6, 11, 5, 12, 1 a 13. Ve typech 14 a 15 jde pouze o 5 osob. **Ve specializovaných knihovnách je největší typ 9 a 10**, dále 6, 8, 12 a 11. V ostatních typech jde pouze o několik jedinců, případně není výskyt.

Vzhledem k tomu, že tato analýza má mapovat především situaci knihovnické profese, není zde platová situace dalších profesí v knihovnách blíže komentována. Porovnání průměrných tarifních měsíčních platů knihovnických a „neknižovnických“ profesí vyznívá samozřejmě v ténině ve prospěch knihovnických profesí (viz stupnice platových tarifů podle plochy 2). Rozdíly ve výši celkových průměrných měsíčních platů však již tak jednoznačné nejsou.

Ve veřejných knihovnách ve třídách 1, 2, 4, 6 a 12 mají vyšší průměrné platy ostatní (neknihovní) pracovníci; ve třídě 7 je průměrný plat téměř stejný (rozdíl 140,- Kč). Ve třídách 3, 5, 8 a 9 jsou rozdíly údajů ve stokorunách (500 – 800,- Kč). Teprve u nejvyšších tříd se rozdíl v průměrném měsíčním platu zvyšuje významně (údaj v tisících).

Ve specializovaných knihovnách mají neknihovní tí pracovníci vyšší průměrné měsíční platy ve třídách 1, 2, 3, 7, 10, 12, ve třídách 4 a 5 tyto profese nejsou uvedeny. Ve třídě 10 je rozdíl ve prospěch knihovnických profesí 80 Kč (tzn. srovnatelný plat). Vyšší platy mají knihovníci ve třídách 6, 8, 11, 13 a 15.

Zařízení pracovníků knihoven jako úředníků úřadu ve veřejné správě

Poslední sledovanou skupinou byli pracovníci zařízením jako úředníci úřadu nebo úředníci územně samosprávného celku, kterým přísluší platový tarif podle stupnice platových tarifů uvedených v příloze č. 4 k nařízení vlády č. 330/2003 o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě. Situace u těchto pracovníků vypadala následovně: údaje se týkaly pouze 107,3 pracovníků ve veřejných a 9,4 pracovníků specializovaných knihoven (zde pouze kategorie „Ostatní“ a 0,9 pracovníka v lékařské knihovně), pouze ve třídách 6, 9, 11 a 12.

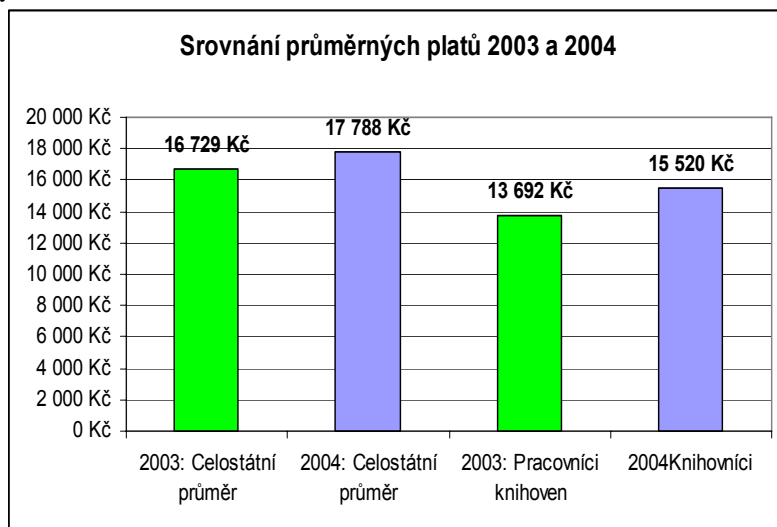
Ve veřejných knihovnách se toto zařazení týkalo pouze zaměstnanců obecních knihoven a knihoven v prvních dvou kategoriích městských knihoven, a to mzdových tříd 1 – 10 v následujícím rozložení četností

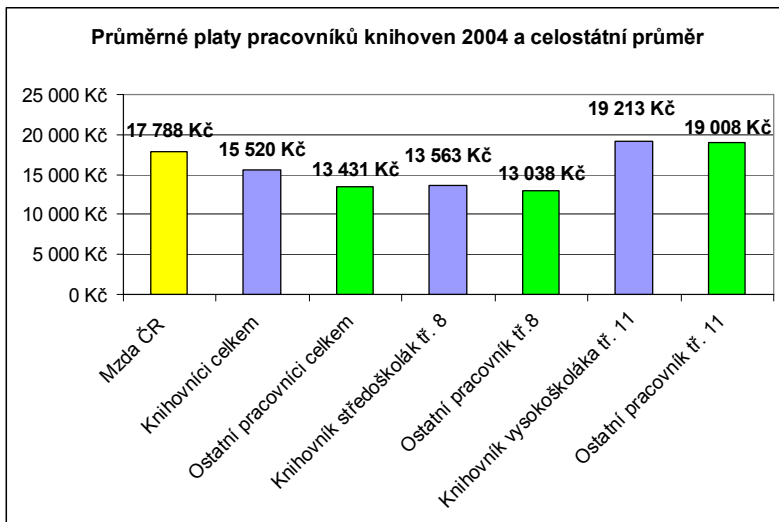
Třídy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ve veřejné knihovně	2,55	5,46	4,5	0,5	0,6	8,4	38,6	38,7	7	1
Obec. knih.	0,45	0,1	0,5			2,9	7,8	13,1	1	
MK do 5000	2,1	0,76	1		0,6	1,5	15,1	11,4	1	1
MK 5-20000		4,6	3	0,5		4	15,7	14,2	5	

8.5 Srovnání platů pracovníků knihoven se státním průměrem

Tradičně nedobrou platovou situaci v knihovnách potvrdil i tento průzkum. Průměrná mzda za 1. pol. roku 2003 činila v České republice 16 729,- Kč (údaj českého statistického úřadu), zatímco průměrný plat pracovníka knihovny v tomto období dosáhl částky 13 692,- Kč, tj. 18% (3037,- Kč) pod celostátním průměrem. Jestliže průměrná mzda v České republice v r. 2004 byla 17 788,- Kč, je možné konstatovat, že absolutní většina zaměstnanců knihoven v České republice se i po přechodu na nový

katalog prací pohybuje hluboko pod tímto průměrem. Průměrný plat knihovníka činil za 1. pol. roku 2004 15 520,- Kč, tj. 13% (2 268,- Kč) pod celostátním průměrem. Z celkového počtu odborných knihovníků, za něž byly údaje vyplněny, se i podle zvýhodněných tabulek (příloha 2, 4) nad celostátní průměr dostalo pouze 29,32% odborných knihovníků (necelá třetina). Jedná se o tyto pracovníky, kteří jsou zařazeni ve třídě 10 a výše, ovšem také v průměru, nebo i ve třídě 10 a 11 například ve specializovaných knihovnách jsou vykazovány nižší průměrné platy, než je zmíněný celorepublikový průměr. Uvědomíme-li si, že od tříd 12 se v případě veřejných knihoven jedná již téměř výhradně o krajské knihovny, že v uvedených třídách 10 a výše se již obvykle nacházejí vedoucí a editelé knihoven (samozřejmě lidé s obrovskou zodpovědností za chod instituce, ve stejném majetku a mnohdy desítky (stovky) pracovníků a svým způsobem i desetitisíce uživatelů), kteří ovšem díky nadtarifním složkám (například platky za vedení) tento průměr jistě výrazně zvyšují, celkový obraz platové situace českého knihovnictví příliš optimisticky nevypadá. Ve třídě 8, která vyžaduje středněškolské vzdělání a je nejpoužívanější třídou pro profesi knihovníka, činil průměrný plat 13 563,- Kč, tj. 24% (4 225,- Kč) pod celostátním průměrem. Celkově nízké platové ohodnocení pracovníků knihoven brání zásadní změně vzdělanostní a věkové struktury pracovníků, která by odpovídala postavení a funkcím knihoven jako klíčové složky vzdělávacího systému.

9. ZÁVĚRY A NÁVRHY NA OPATŘENÍ

Závěry	Návrhy na opatření
<ol style="list-style-type: none"> 1. Oproti roku 1990 i 1998 se zvýšil počet kvalifikovaných pracovníků (knihovníci + ostatní THP) a poklesl počet ostatních pracovníků (v tšinou bez vzdělání). 2. Nepatrně poklesla úroveň feminizace profese (z 93% na 91%). Ve specializovaných knihovnách dosahuje podíl žen 87%. 3. Nadále pokračuje nepříznivý trend stárnutí ve struktuře pracovníků knihoven. Zvýšil se podíl pracovníků starších 50 let (z 30% na 35%). Stoupl i podíl pracovníků ve věkové kategorii nad 60 let. Kategorie mladších pracovníků zůstala beze změny (37%) 4. Z hlediska struktury vzdělání došlo k poklesu podílu pracovníků se základním vzděláním. Výrazně se zvýšil podíl pracovníků, kteří mají střední nebo vysokoškolské vzdělání neknižovnického zaměření. 5. Pracovníci knihoven zůstávají své instituci věrni. Stoupl počet pracovníků, kteří jsou v knihovně zaměstnáni více než 10 let. Podíl této skupiny se zvýšil ve všech i specializovaných knihovnách cca o 17%. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podporovat trend růstu kvalifikace pracovníků knihoven. 2. Hledat cesty k získávání a udržení mužů v knihovnické profesi. 3. Získávat pro práci v knihovnách mladé lidi. 4. Podporovat všechny formy vysokoškolského studia. Zaplnit mezeru v nabídce kombinovaného oborového bakalářského studia. 5. Nadále podporovat rozvoj mimoškolního vzdělávání pracovníků knihoven ve vzdělávacích centrech knihoven.

<p>6. Při získávání kvalifikace v oblasti ICT výrazně vzrostl význam vzdělávacích center krajských knihoven (34%), stále má velký význam samostudium (25%) a školení v knihovně (16%). Školní vzdělávání v této oblasti je využíváno na úrovni 11%.</p> <p>7. Výrazně stoupla spokojenost s nabídkou vzdělávání. Stále stejně významnou překážkou ve vzdělávání je nedostatek času.</p> <p>8. Většina knihoven klade největší důraz na to, aby vzdělávání v oblasti ICT zajišťovaly knihovny (vzdělávací centra, regionální knihovny, specializované knihovny, NK ČR)</p> <p>9. 81% pracovníků knihoven ovládá aktivně alespoň jeden cizí jazyk (ruština 38%, angličtina 39%, němčina 23%). Jazykové kompetence v angličtině jako rozhodujícím jazyku pro mezinárodní komunikaci jsou však nedostatečné. Přesto stoupla spokojenost s jazykovým vybavením pracovníků.</p> <p>10. Nejvíce podporovanou oblastí vzdělávání je vzdělávání profesní, následuje vzdělávání v oblasti ICT, nejméně podporováno je vzdělávání jazykové. Nejčastěji bývá podpora vzdělávání ze strany zaměstnavatele formou poskytování pracovního volna. Finanční podpora i motivace pracovní-</p>	<p>6. V nabídce vzdělávacích programů více reagovat na požadavek dostupnosti (čas, místo, náklady) pro všechny pracovníky knihoven.</p> <p>7. Podporovat zvyšování jazykových kompetencí pracovníků knihoven.</p> <p>8. Využívat všechny formy podpory pracovníků při zvyšování kvalifikace a účelně tyto formy kombinovat. Provázat systém odměňování se systémem vzdělávání.</p> <p>9. Obsah školního a mimoškolního vzdělávání pracovníků knihoven provázat s potřebami praxe v knihovnách. Zejména v krátkodobých vzdělávacích aktivitách reagovat na aktuální potřeby.</p> <p>10. Pokračovat ve školení počítačové a informační gramotnosti a dovedností práce v oblasti ICT zejména pracovníků malých a středních knihoven, které jsou vybavovány technikou a připojovány k Internetu.</p>
---	--

<p>k je využívána výrazn mén .</p> <p>11. V profesním vzdávání jsou preferována tato témata:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Veřejné knihovny: výpůjční služby, jmenná katalogizace, vzdávací funkce, databáze, informační výchova uživatelů, b. Specializované knihovny: práce s databázemi, jmenná katalogizace, vývoj sbírek, referenční a informační služby, vnitřní katalogizace <p>12. V oblasti managementu jsou preferována tato témata: příprava projektů a žádostí o dotace, kooperace knihoven, komunikace v organizaci.</p> <p>13. V oblasti ICT preferují knihovny tato témata: AKS, vyhledávací nástroje a informační zdroje na internetu, tvorba a správa webových stránek, digitalizace.</p> <p>14. Výrazně se zvýšila schopnost pracovníků knihoven využívat a rutinně zvládat ICT. Zvládnutí AKS, textového a tabulového editoru, používání internetu a e-mailů je samozřejmostí u naprosté většiny pracovníků. Rezervy jsou zatím v oblastech práce s grafickým editorem a prezentačními programy, tvorby databází a webových stránek a zpracování rešerší.</p> <p>15. Přestože se v roce 2004 mírně zvýšily platy knihovníků</p>	<p>11. Nabídnout širší spektrum specializovaných školení v oblasti práce s ICT, například: tvorba webových stránek, zpracování rešerší, využívání databází apod.</p> <p>12. Usilovat o zlepšení mzdové situace v knihovnách. Zasadit se ve všech knihovnách o zavedení pracovníků podle platného katalogu prací.</p>
--	--

<p>oproti předchozím letům a jejich práce byla ohodnocena zvýhodněnými tarify, situace v této oblasti zůstává nadále nepříznivá. Nový katalog prací byl ve většině knihoven k dispozici v řadě pracovníků využito správně.</p>	
--	--